

Sygn. akt I PK 602/02

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 maja 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Barbara Wagner (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Herbert Szurgacz

Protokolant Anna Pęsko

w sprawie z powództwa L.K.

przeciwko Polskim Kolejom Państwowym Spółce Akcyjnej Zakładowi Przewozów
Pasażerskich w O.

o odprawę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 12 maja 2004 r.,

kasacji strony pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia
17 września 2002 r.,

**zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że zmienia wyrok Sądu
Rejonowego w S. z dnia 28 czerwca 2002 r., i powództwo
oddala, nie obciążając powódki kosztami postępowania.**

U Z A S A D N I E N I E

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. wyrokiem z dnia 17 września 2002 r., oddalił apelację Polskich Kolei Państwowych S.A. Zakładu Przewozów Pasażerskich w O. od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 28 czerwca 2002 r., zasądającego od strony apelującej na rzecz L. K. kwotę 19.333,96 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia 30 kwietnia 2002 r. do dnia zapłaty, tytułem jednorazowej odprawy pieniężnej.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich prawna ocena: L. K. była zatrudniona u strony pozwanej od 1 października 1979 r. do 31 marca 2000 r. na stanowisku kasjera biletowo – bagażowego. Stosunek pracy między stronami ustał w wyniku rozwiązania umowy o pracę z przyczyn dotyczących pracodawcy. W związku z rozwiązaniem umowy o pracę strona pozwana wypłaciła powódce, na podstawie art. 8 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r., Nr 4, poz. 19 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa o zwolnieniach grupowych”, odprawę pieniężną w wysokości 4.062,08 zł oraz rekompensatę pieniężną przewidzianą w Pakcie Gwarancji Pracowniczych w kwocie 6.604,08 zł. L. K. nie spełniała warunków do uzyskania prawa do emerytury oraz świadczenia przedemerytalnego. Spełniała natomiast przesłanki nabycia prawa do urlopu kolejowego, jednak z prawa tego nie korzystała. Powódka zamieszkuje na obszarze powiatu, w którym stopa bezrobocia jest większa niż przeciętna stopa bezrobocia w kraju.

W ocenie Sądu, do powódki ma zastosowanie art. 48 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. Nr 84, poz. 948 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa”, co wynika jednoznacznie z brzmienia tego przepisu. Intencją ustawodawcy było objęcie ustawą wszystkich pracowników, z którymi stosunek pracy został rozwiązany w 2000 r., a więc począwszy od 1 stycznia 2000 r. Nielogicznym byłoby zawężenie skutków ustawy do „zdarzeń mających nastąpić po jej wejściu w życie, gdy do końca roku pozostało dwa

miesiące”. Ponadto, „ustawodawca ustanawiając przepisy ustawy nie znał terminu wejścia jej w życie”, co przemawia za zastosowaniem art. 48 do wszystkich stosunków pracy rozwiązanych w 2000 r. Prawa do odprawy nie pozbawia L.K. również samo spełnienie przez nią warunków do nabycia urlopu kolejowego, gdyż „w świetle art. 53 ustawy tylko korzystanie z urlopu kolejowego wyłącza prawo pracownika do odprawy pieniężnej, a nie tylko spełnienie przesłanek do jego nabycia”. Brak zatem przesłanek negatywnych do pozbawienia jej prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej.

Strona pozwana zaskarżyła ten wyrok kasacją. Wskazując jako podstawy kasacji naruszenie prawa materialnego, a to: art. 3 k.c. oraz art. 48 i art. 49 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”, poprzez „błędną ich wykładnię i niewłaściwe zastosowanie”, jej pełnomocnik wniósł o „zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa” oraz o „zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych za wszystkie instancje”, ewentualnie o „uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji”. Jako okoliczność uzasadniającą rozpoznanie kasacji powołał oczywiste naruszenie prawa „wskazane w granicach zaskarżenia”, a także potrzebę wykładni przepisów, „budzących poważne rozbieżności w orzecznictwie sądów okręgowych”.

W uzasadnieniu kasacji pełnomocnik strony skarżącej podniósł, że wbrew stanowisku Sądu, przepisy ustawy o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” mają zastosowanie do „stosunków prawnych powstałych po wejściu jej w życie”, co jest zgodne z „ogólną zasadą nie działania prawa wstecz, wyrażoną w art. 3 kodeksu cywilnego”. Odstępstwo od zasady *lex retro non agit* może mieć miejsce „tylko wyjątkowo i to z bardzo ważnych powodów oraz zawsze powinno wynikać z treści samej ustawy”. Ponadto, zdaniem skarżącego, art. 48 ustawy odnosi się do pracowników PKP i „nie ma zastosowania do powoda, który w dacie wejścia w życie ustawy nie posiadał już tego statusu”, gdyż stosunek pracy uległ rozwiązaniu przed tą datą. Na „rozróżnienie poszczególnych grup uprawnionych do określonych świadczeń przewidzianych ustawą” wskazują również odmienności terminologiczne pomiędzy

art. 48 i art. 58 ustawy. Pierwszy z nich dotyczy pracowników, drugi odnosi się do osób zwolnionych z PKP w 2000 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem stosowania art. 48 i art. 49 ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” do pracowników, z którymi stosunki pracy uległy rozwiązaniu w roku 2000, lecz przed dniem wejścia tej ustawy w życie był przedmiotem rozpoznania przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego. W uchwale z dnia 14 stycznia 2004 r., III PZP 11/03, Sąd ten wyraził pogląd, iż prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej określonej w powołanych przepisach ustawy „przysługuje tylko pracownikom, z którymi rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło po dniu wejścia ustawy w życie”. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w rozpoznawanej sprawie podzieliła to stanowisko, a także jego motyw.

Za przyjęciem tezy, że jednorazowa odprawa pieniężna przysługuje wszystkim pracownikom, z którymi stosunki pracy uległy rozwiązaniu od 1 stycznia 2000 r. przemawiają argumenty wyłącznie językowe. Jednak, wbrew pozorom, brzmienie art. 48 ustawy nie jest jednoznaczne. Uwzględniając bowiem treść art. 83, zgodnie z którym ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia (z nielicznymi wyjątkami, których datę wejścia w życie określono na termin późniejszy), zwrot „w latach 2000 - 2002” można rozumieć „w roku 2000 jednakże nie wcześniej niż od dnia wejścia ustawy w życie, tj. od 27 października 2000 r.”.

Przeciwko ograniczeniu wykładni art. 48 i 49 ustawy do jedynie językowej przemawiają względy logiczne, systemowe, funkcjonalne, a także aksjologiczne. Uprawnienia przewidziane w ustawie łączą się z komercjalizacją i restrukturyzacją przedsiębiorstwa państwowego i nie mogą przypadać na czas poprzedzający te procesy. Restrukturyzacja - organizacyjna, finansowa, majątkowa i zatrudnienia - to etap następujący po komercjalizacji, a więc po przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” w „Polskie Koleje Państwowe” spółkę akcyjną Skarbu Państwa. Procedura komercjalizacji rozpoczęła się dopiero po wejściu ustawy w życie i powinna była być zakończona w terminie 3 miesięcy od tej daty.

Restrukturyzacja zatrudnienia w PKP obejmowała kilka stadiów przypadających także na okres poprzedzający wejście ustawy w życie. Jednak zwolnienia z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy nie miały wówczas związku z jego komercjalizacją i prywatyzacją prowadzonymi wedle reguł określonych ustawą. Dodatkowe uprawnienia pracowników PKP, wykraczające - co do rodzaju i wysokości - poza zakres powszechnych świadczeń przysługujących pracownikom zwalnianych z pracy z przyczyn ich nie dotyczących, przewidziane były w postanowieniach ponadzakładowego układu zbiorowego pracy dla pracowników przedsiębiorstwa państwowego PKP z 4 stycznia 1999 r. (odszkodowanie) i w kolejnych Paktach gwarancji pracowniczych (rekompensata pieniężna). Ostatni z nich - z 19 marca 1998 r. - obowiązywał do 26 października 2000 r. Logicznie i funkcjonalnie rzecz biorąc, przepisy ustawy zastąpiły jego postanowienia w przedmiocie preferencyjnego ukształtowania prawa do świadczeń z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących pracodawcy.

Warunkiem nabycia prawa do jednorazowej odprawy pieniężnej jest niespełnienie warunków „umożliwiających uzyskanie prawa do emerytury, urlopu kolejowego lub świadczenia przedemerytalnego”. Urlop kolejowy jest instytucją prawną wprowadzoną ustawą (art. 51 ust. 1). Pracownicy zwolnieni z pracy przed wejściem ustawy w życie nie mogli więc, z przyczyn formalnych, spełnić negatywnej przesłanki nabycia prawa do odprawy jaką jest nienabycie prawa do urlopu.

Ważnym argumentem przemawiającym przeciwko dosłownemu rozumieniu art. 48 ustawy jest brak przepisów regulujących „rozliczenie” świadczeń pobranych (odprawa pieniężna, rekompensata pieniężna, odszkodowanie). Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, pracownikom, którzy nabyli prawo do jednorazowej odprawy pieniężnej nie przysługują „żadne inne świadczenia z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy”. Pracownicy zwolnieni z pracy w okresie od 1 stycznia do 26 października 2000 r., którzy otrzymali należne im świadczenia przewidziane w art. 8 ustawy o zwolnieniach grupowych, w § 11 Paktu gwarancji pracowniczych oraz w § 6 ponadzakładowego układu zbiorowego pracy byłiby uprzywilejowani, z naruszeniem zasady równości, w porównaniu z pracownikami zwalnianymi z pracy po 27 października 2000 r. wobec braku

podstawy prawnej do „odliczenia”, „zaliczenia” czy „potrącenia” z jednorazowej odpłaty pieniężnej kwot świadczeń wcześniej pobranych.

Zastosowanie w sprawie art. 3 k.c. i wywodzenie stąd tezy o wstecznym obowiązywaniu ustawy w zakresie restrukturyzacji zatrudnienia (jej rozdziału 8) jest błędne. Zasada, że ustawa nie działa wstecz oznacza, iż wchodzi ona w życie najwcześniej z dniem jej ogłoszenia. Problem wstecznego działania ustawy powstaje tylko wówczas, gdy jej przepisy przejściowe określają wcześniejszą niż dzień publikacji w Dzienniku Ustaw datę obowiązywania albo gdy daty tej nie oznaczają. Taka sytuacja w przypadku ustawy z 8 września 2000 r. nie zachodzi. Przy tym, ochronie praw nabytych służy zasada *lex retro non agit* (nie działania ustawy wstecz), nie zaś zasada przeciwna - *lex retro agit* (wstecznego działania ustawy). Ustawa z 8 września 2000 r. o komercjalizacji, restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego PKP nie narusza żadnych praw nabytych pracowników kolejowych, gdyż przez dzień 27 października 2000 r. nie przysługiwały im świadczenia osłonowe przewidziane w ustawie.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹⁵ k.p.c., orzekł jak w sentencji.